

آفات «عُجْب» از دیدگاه قرآن و روایات

يَا هِشَامُ: «أَفْضَلُ مَا تَقَرَّبَ بِهِ الْعَبْدُ إِلَى اللَّهِ بَعْدَ الْمَعْرِفَةِ بِهِ الصَّلَاةُ وَبِرِّ الْوَالِدَيْنِ وَتَرْكُ

الْحَسَدِ وَالْعُجْبِ وَالْفُخْرِ.»

۱- در رابطه با آفات عُجْب همین بس که امام صادق «علیه السلام» فرموده اند: إِنَّ اللَّهَ عَلِمَ أَنَّ الدُّنْبَ خَيْرٌ لِلْمُؤْمِنِ مِنَ الْعُجْبِ وَ لَوْ لَا ذَلِكَ مَا ابْتُلِيَ مُؤْمِنٌ بِدُنْبٍ أَبَدًا. راستی خدا می‌داند که گناه برای مؤمن بهتر است از عُجْب و خودبینی، و اگر چنین نبود هرگز شخص مؤمن به گنهکاری گرفتار نمی‌شد.

۲- امام علی «علیه السلام» در بخشی از نامه ۳۱ نهج البلاغه به فرزندشان امام حسن مجتبی «علیه السلام» می‌فرماید: فرزندم بدان که خودپسندی و غرور، ضد راستی و درست اندیشی، و آفت عقل هاست؛ «وَأَعْلَمُ أَنَّ الْإِعْجَابَ ضِدُّ الصَّوَابِ، وَ آفَةٌ الْأَلْبَابِ».

اشاره به اینکه انسان خودپسند، حقایق را درباره خویش و دیگران درک نمی‌کند و این صفت زشت، حجابی بر عقل او می‌افکند تا آنجا که عیوب خویش را صفات برجسته، و نقص‌ها را کمال می‌بیند

۳- عالم ربانی ملا احمد نراقی گوید: «عُجْب، گناهی است که تخم آن کفر و زمین آن نفاق و آب آن فساد و شاخه‌های آن جهل و نادانی و برگ آن ضلالت و گمراهی و میوه آن لعنت و مخد بودن در آتش جهنم است.»

۴- امام خمینی «رضوان الله تعالی علیه» در این باره می‌فرماید: عُجْب و خودپسندی مرحله اولش این است که انسان به خاطر ویژگی که دارد بر خدا منت می‌گذارد و در مرحله بعدی خود را از اولیای خدا می‌پندارد و خویشتن را در ردیف مقربین می‌داند و در مرحله سوم خود را شایسته پاداش الهی می‌داند و در مرحله بعدی خود را از دیگران بهتر و بقیه را ناچیز و ناقص می‌شمارد.

۵- امام علی «علیه السلام» می‌فرماید: «الْعُجْبُ رَأْسُ الْجَهْلِ»، اساس نادانی انسان همان خودپسندی اوست و یا «الْعُجْبُ يُفْسِدُ الْعَقْلَ»، خودپسندی عقل آدمی را فاسد می‌کند. «الْإِعْجَابُ يَمْنَعُ الْإِزْدِيَادَ» خودپسندی مانع فزونی است. «مَنْ دَخَلَهُ الْعُجْبُ هَلَكَ»، هر که را عجب فراگیرد هلاک شود.

۶- حضرت صادق «علیه السلام» فرموده‌اند: «لَا جَهْلَ أَضْرُّ مِنَ الْعُجْبِ»، جهل و نادانی با ضررتر از عجب نیست.

۷- سخن معروف فرعون که می‌گفت «أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى» من خدای اعلی شما هستم و یا می‌گفت «وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنْ اسْتَعْلَى» هر کس خوی استکباری بیشتری دارد پیروز و برنده است، دلیلی جز روحیاتی برخاسته از عُجْب نیست.

۸- امام علی «علیه السلام» در نامه خود به مالک اشتر می‌فرماید: «وَ إِيَّاكَ وَ الْإِعْجَابَ بِنَفْسِكَ وَ التَّقَةَ بِمَا يُعْجِبُكَ مِنْهَا وَ حُبَّ الْإِطْرَاءِ...» مبادا هرگز دچار خودپسندی گردی و به خوبی‌های خود اطمینان کنی و ستایش را دوست داشته باشی که این‌ها همه از بهترین فرصت‌های شیطان برای هجوم آوردن به تو است و کردار نیک نیکوکاران را نابود می‌کند.

۹- از حضرت باقر «علیه السلام» روایت شده است که فرمودند: دو نفر داخل مسجد شدند، یکی عابد، دیگری فاسق و چون از مسجد بیرون رفتند فاسق از جمله صدیقان بود و عابد از جمله فاسقان! و دلیلش این بود که عابد داخل مسجد شد و به عبادت خود می‌بالید و در این فکر بود، اما فاسق در فکر پشیمانی از گناه و استغفار بود.

گنهکار اندیشناک از خدای	بسی بهتر از عابد خودنمای
که آن را جگر خون شد از سوز درد	که این تکیه بر طاعت خویش کرد
ندانست در بارگاه غنی	سرافکندگی به ز کبر و منی
بر این آستان عجز و مسکینات	به از طاعت و خویشتن بینی است

۱۰- حضرت علی «علیه السلام» در درمان عجب می‌فرماید: «وَ لَوْ فَكَّرُوا فِي عَظِيمِ الْقُدْرَةِ وَ جَسِيمِ النُّعْمَةِ لَرَجَعُوا إِلَى الطَّرِيقِ وَ خَافُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ» اگر مردم در عظمت قدرت خدا و بزرگی نعمت‌های او می‌اندیشیدند به راه راست باز می‌گشتند و از آتش سوزان می‌ترسیدند.

۱۱- در آیه ۸ سوره «فاطر» می‌خوانیم: «أَقَمْنَ زُجْنَ لَهُ سُوءَ عَمَلِهِ فَرَأَهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ»؛ آیا کسی که زشتی عملش [بر اثر عجب و خودپسندی و هوای نفس] برای او آراسته شده و آن را زیبا می‌بیند [همانند کسی است که واقع را می‌یابد]؟! خداوند هر کس را بخواهد [و سزاوار باشد] گمراه می‌سازد و هر کس را بخواهد [و شایسته ببیند] هدایت می‌کند پس جان‌ت به سبب تأسف بر آنان از دست نرود؛ خداوند به آنچه انجام می‌دهند داناست).

۱۲- عجب، باعث فراموشی گناهان می‌شود یا این‌که گناهان خود را آمرزیده تصور می‌کند.

۱۳- در دعای مکارم الاخلاق از حضرت سجاد «علیه السلام» داریم که «وَ عَدْنِي لَكَ وَ لَا تُفْسِدْ عِبَادَتِي بِالْعُجْبِ»، خدایا! من را به عبادت خودت وادار و کاری کن عبادتم، با عجب و خودپسندی فاسد نشود.

۱۴- در تفاوت عجب با کبر هست که: در عجب هیچ گونه مقایسه ای با دیگری نمی شود؛ ولی در تکبر حتماً خود را با دیگری مقایسه می کند و برتر از او می بیند.

۱۵- از رسول خدا «صلوات الله علیه و آله» داریم: «لَا وَحْشَةَ أَوْحَشُ مِنَ الْعُجْبِ»، نیست وحشتی وحشت دارتر از عجب. و نیز آن حضرت می فرمایند: یا علی! «وَلَا وَحْدَةَ أَوْحَشُ مِنَ الْعُجْبِ»، و هیچ تنهایی وحشتناک تر از عجب نیست.

۱۶- امام باقر «علیه السلام» می فرمایند: «وَرَسَدٌ سَبِيلَ الْعُجْبِ بِمَعْرِفَةِ النَّفْسِ»، و راه عجب را با معرفت نفس بر خود ببند. با آزادی از عجب می یابیم راه خدا را که در این روزها، آن راه وفاداری به راه حضرت امام خمینی «رضوان الله تعالی علیه» است با شرکتی اصیل در انتخابات.